

De huiskroniek van klooster St. Gabriel te Haastrecht neemt ons mee naar de avond van 24 december, waarop de stilte van de "Afzondering" werd gestoord door een overval van ambtenaren van de Centrale Controle Dienst oftewel C.C.D. Reden: er zou zonder vergunning een koe zijn geslacht. De paters in Haastrecht hadden de inval verwacht, want van "goedwillende zijde" was een waarschuwing gekomen. Het vlees was verstopt, maar één detail was aan de aandacht ontsnapt: de huid van de koe was niet verborgen. De kroniekschrijver verhaalt: "Er werd gebeld aan de deur en broeder Stephanus deed open. Een man in leren jas kwam binnen en toonde een papier, als bewijs dat hij van de C.C.D. was. Een andere man kwam toen ook nog erbij staan."

Broeder Stephanus ging de pater Rector waarschuwen, maar bij terugkomst bleken de mannen te zijn verdwenen. Ondertussen was broeder Alex samen met pater Everardus op pad gegaan om de huid achter de kerk te verbergen. De twee C.C.D.-ers waren echter om het huis gelopen en zagen het tweetal achter de kerk uitkomen. De huid werd gevonden. Een andere broeder, die probeerde nog wat vlees te verbergen, werd achternagelopen door een van de ambtenaren. "Wat hebt u daar?" Op heterdaad betrapt.

Er volgde een huiszoeking door de twee C.C.D.-ers en hun chef, bijgestaan door een politieagent. Her en der werden stukken vlees van de koe gevonden en geconfisqueerd. In de spreekkamer werd een rapport van het delict opgesteld, met de Economische Rechter aan de telefoon. Een vrachtauto kwam het in beslag genomen vlees ophalen. De kroniek verhaalt: "De Kerststemming leek gebroken. De seminaristen waren vol meeleven en hebben het die heren wel laten voelen door hun houding en doen." Een bewijs van ontvangst van de inbeslaggenomen goederen was al wat er overbleef.

Op 29 en 30 december moesten pater Rector en broeder Alex voor de balie bij de Economische Rechter in Rotterdam verschijnen. Om de echte slager uit Heekendorp te sparen, nam broeder Alex alle schuld op zich. Hij alleen had de koe geslacht, gevild en gevieverdeeld. Als missiebroeder had hij tien jaar in Bulgarije doorgebracht, waar hij tientallen koeien in z'n eentje had geslacht. Het O.M. was er echter niet van

Broeder Alex

overtuigd dat hij dit alleen had kunnen doen. Er passeerde een stuk van de Haastrechtse burgemeester, waarin hij voor de paters pleitte omwille van "het goede gedaan onder de oorlog, en wat nu nog aan de deur wordt gegeven." Dit werd terzijde geschoven. Aan het eind van de dag werd broeder Alex bij thuiskomst in Haastrecht in hechtenis genomen. "Dat was het slot van het oude jaar."

Op 6 januari volgde de rechtszaak. Alle feiten passeerden wederom de revue. Het pleidooi van de advocaat was tevergeefs en wat volgde was een straf van 2.000 gulden voor de pater Rector en voor broeder Alex drie weken "brommen". De gebeurtenis werd breed opgepakt door de pers, die niet naliet om de zaak op een schertsende wijze te verslaan. Toch lag er veel sympathie bij de Passionisten, zoals blijkt uit een actie die door de katholieken van Haastrecht en omgeving werd opgezet. Met een pamflet riepen zij de inwoners op om de paters te helpen. De rector van het seminarie stuurde een brief aan prinses-regentes Juliana, even voor haar inhuuldiging, met het verzoek tot gratieverlening. De paters kregen echter nul op het rekest.

Op 21 januari werd broeder Alex vrijgelaten, waarna hij in de middag in Haastrecht aankwam. "Met blijdschap werd hij in ons midden ontvangen, bij de jongens met uitbundigheid." De sympathieke lokale actie wierp in maart dat jaar haar vruchten af. De paters ontvingen 1.800 gulden en een nieuwe fiets voor het seminarie.

Namens de medewerkers van het Erfgoedcentrum graag een fijn Kerstfeest gewenst en een smakelijk Kerstdiner! > Guus van Gurp

LEVENSBOKEN

Sinds een aantal jaren is er bij de Missiezusters van Onze Lieve Vrouw van Afrika (Witte Zusters) aandacht voor het immateriële erfgoed: verhalen, gebruiken en tradities, de spiritualiteit. Het materiële erfgoed heeft al een herbestemming gevonden: de huizen zijn

verkocht, het merendeel van de archieven ligt in Sint Agatha. Ons 150-jarig bestaan enkele jaren geleden heeft geleid tot meer concrete aandacht voor immaterieel erfgoed, evenals het feit dat we binnenkort als congregatie voltooid zijn. Dus is het nu of nooit. Na eerder een boekje, wandelroute en expositie over de congregatie als geheel te hebben ontwikkeld, maken we nu levensboeken met de zusters. Bij het vastleggen van hun levensverhalen komen de zusters uitvoerig zelf aan het woord. Latere onderzoekers kunnen zo veel te weten komen over hun eigen terugblik op leven en werk; die individuele stem is in het verleden vaak ondergesneeuwd geweest.

Het belangrijkste voor ons is het vastleggen van de ervaringen van de zusters, en dan nadrukkelijk vanuit hun eigen perspectief. Dat doen we door hun levensverhaal te laten optekenen door een professionele schrijfster, Sabine Ticheloven. Eerder hebben we met vrijwilligers gewerkt, maar dit duurde vaak te lang en ging ook moeizamer door gebrek aan ervaring. En we hebben haast, onze zusters hebben tenslotte een gemiddelde leeftijd van 90 jaar! Globaal werken we volgens de methode die is aangereikt door de organisatie Reliëf: *Mijn leven in kaart; met ouderen in gesprek over hun levensverhaal*, ontwikkeld door Wout Huizing en Thijs Tromp. Het is een instructieboekje met bijbehorende fotokaarten met vragen. Aan de hand van een stamboom en een tijdslijn krijg je zicht op de belangrijkste mensen, data en gebeurtenissen in iemands leven. Vervolgens komt in vier tot vijf interviews van

ongeveer anderhalf uur elke levensfase aan bod: jeugd, familie, roeping, werk en missie, terugkomst in Nederland en het heden. De interviewster werkt dit uit en laat het per hoofdstuk teruglezen en corrigeren door de zuster. Op het einde wordt het hele boek nog eens nagelezen en worden er landkaartjes en foto's aan toegevoegd. Dit gaat naar de drukker en dan is het levensboek klaar. Er worden exemplaren geprint voor de zuster zelf, voor de congregatie (het archief), voor de interviewster en voor de familie. Het hele proces kan gemakkelijk een paar maanden of meer in beslag nemen, afhankelijk van de verhalen van de zuster en de snelheid van de interviewafspraken.

Het traject geeft de religieuze een waardevolle kans om op haar leven en werk terug te kijken, en om herinneringen op te halen. Soms pijnlijke herinneringen, vaak ook mooie. Voor zusters die in de missie zijn geweest, blijken de verhalen ontelbaar te zijn. Het levensboek geeft de mogelijkheid te reflecteren op wat geweest is en op wat dit uiteindelijk voor jezelf heeft betekend; terugkijkend de dingen een plekje te geven, zonder dat het therapeutisch is. Het wordt wel 'narratieve zorg' genoemd en vergt van de interviewster een luisterende, ontvankelijke houding, waarbij zonder oordeel en in de eigen woorden van de zuster de verhalen in de ik-vorm worden opgetekend. De kunst is om op respectvolle wijze door te vragen bij onduidelijkheden of vervelende ervaringen, waardoor toch het hele verhaal geschreven kan worden. Uiteindelijk is het de verteller zelf die bepaalt wat er wel of niet in het levensboek komt. We merkten bij zusters regelmatig vormen van zelfcensuur: "O, dit moet er maar niet in, want de congregatie zou wel eens kunnen denken dat..." Of: "Mijn familie vindt het vast niet leuk als ik dit vertel..." Of ze vonden dat ze zichzelf teveel op de voorgrond zetten of te belangrijk maakten. Misschien iets typisch vrouwelijks?

Niet alle Missiezusters willen een levensboek; het staat ieder natuurlijk vrij, maar wel maken we duidelijk waarom we dit belangrijk vinden. Vaak zitten er in archieven vooral officiële stukken en zijn de persoonlijke dossiers van elk snippertje eigenheid opgeschoond. Die lacune wordt met de levensboeken aangevuld. Terugkijkend zijn alle 20 geïnterviewde zusters zeer tevreden en trots op hun levensboek. Ze zijn blij dat medezusters, verzorgsters en familieleden het kunnen lezen en dat ze er samen over kunnen

spreken. Regelmatig komt het voor dat verhalen nog nooit eerder zijn gehoord en dat die nieuwe aanknopingspunten bieden voor contact, ook voor jongere familieleden en verzorgsters, die weinig weet hebben van religieus leven. > *Marina van Dalen, coördinator Misiezusters O.L.V. van Afrika Nederland*

UIT DE COLLECTIE

In de verzameling van het Erfgoedcentrum bevinden zich momenteel 225 cassettebandjes vol interviews met broeders (28), paters (89) en zusters (108). De aard van de interviews en de lengte verschillen sterk. Vaak zijn ze afgenomen met oudere kloosterlingen, in het kader van de ‘voltooiing’ van de orde/congregatie in Nederland. Terugkijkend op hun leven komen er mooie gesprekken en inzichten naar boven.

In het kader van het 175-jarig jubileum van de Franciscanessen van Bergen op Zoom vroeg het congregatiebestuur aan historica Dolly Verhoeven en theologe Annelies van Heijst om hun geschiedenis op papier te zetten. Het resultaat, *175 jaar Zusters van 't Ketriontje 1838-2013*, beschrijft zowel de feitelijke geschiedenis als persoonlijke ervaringen van zusters. Ter voorbereiding namen de onderzoekers interviews af, die deels werden opgenomen op cassettebandjes. Geluidsopnames worden in het Erfgoedcentrum bewaard in een aparte collectie, die nog volop in bewerking is. Hans van Druuten, vrijwilliger van het centrum, werkt al lange tijd aan een betere ontsluiting van dit materiaal. Voor de toekomst wil het Erfgoedcentrum geluidsopnames van interviews digitaal toegankelijk(er) maken en transcriberen. Ze geven een bijzonder inkijkje in persoonlijke ervaringen en in het dagelijks leven van religieuzen.

Op twee cassettebandjes van de Franciscanessen van Bergen op Zoom staan interviews met zuster Veronica (Cornelia Adriana Verhaert, 1932-2019). Ze werden

getranscribeerd in een klein boekwerkje van bijna 60 pagina's. Zuster Veronica werd geboren in Huijbergen en trad in maart 1953 in bij de Franciscanessen. De zusters vingden toen veel evacués op van de watersnoodramp. Ook werd de congregatie geconfronteerd met het plotselinge overlijden van rector Oomen.

Al luisterend valt op hoe open de sfeer is. De interviewers stellen weinig (sturende) vragen, ze zijn vooral geïnteresseerd en nieuwsgierig. Zuster Veronica bepaalt de meeste onderwerpen. Ze vertelt over de angstige oorlogsjaren in Huijbergen; dat ze met haar intrede misschien wel hoopte oorlog tegen te gaan; dat ze tijdens de Koude Oorlog vaak baden voor “de bekering van Rusland”.

Van 1955 tot 1968 werkte zuster Veronica in het Algemeen Burger Gasthuis van Bergen op Zoom, waar armen, zieken en bejaarden werden opgevangen. Volgens het register van het Gasthuis bestonden de zogenoemde ‘inwoners’ in 1955 uit 101 heren en 127 dames. Zuster Veronica vertelt dat er onder de zusters in het huis officieel geen hiërarchie was, maar dat deze soms wel gevoeld werd; bijvoorbeeld door degenen die minder diploma's hadden, wellicht omdat ze niet konden lezen of schrijven. Zelf was zuster Veronica erg leergierig. Zo deed ze bijvoorbeeld in de jaren 1960 een cursus oogheelkunde bij de Zusters Onder de Bogen in Nijmegen. Ze werkte met veel plezier in de verpleging, maar vond de verantwoordelijkheid wel zwaar. Vanaf 1961 konden ook niet-katholieken worden aangenomen als personeel. Het verraste zuster Veronica hoe gemakkelijk deze samenwerking ging; met de protestantse verpleegkundigen kon ze ondanks verschillende geloofsopvattingen “prettig praten”. Vanaf 1979 was zuster Veronica hoofdverpleging van het Kloosterverzorgingstehuis in Bergen op Zoom.

Zuster Veronica kijkt eveneens met veel dankbaarheid terug op het gemeenschapsleven in het klooster. Als iemand tijdens het noviciaat verkeerd bad, lagen ze “blauw van het lachen”. Terugkijkend vraagt ze zich af of er in het klooster sprake was van echte vriendschap. Aanvankelijk was die niet toegestaan. Toch bouwde ze een goede band op met zusters waarmee ze lang samenwoonde, en als het erop aan kwam “trokken ze partij voor elkaar”. Maar steeds bleef familie voor gaan, met name haar zusje die ook bij de congregatie intrad.

Het interview is respectvol en oprecht. Zuster Veronica geeft zelf aan het een prettig gesprek te hebben gevonden. Sommige dingen kon ze moeilijk met

Cassettebandjes met interviews